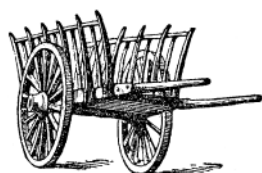

IRODALOM

- Baumgartner Gerhard (1995): 6Xösterreich. Gesichte und Aktuelle Situation der Volksgruppen. In: Hemetek, Ursula (Hrsg.) *Initiative Minderheiten*. Drava Verlag, Klagenfurt
- É. Kiss Katalin (2004). *Anyanyelvünk állapotáról*. Osiris, Budapest
- Göncz László (2006): Az anyanyelv használatához való jog Szlovéniában. Romániai Magyar Jogtudományi Közöny. IV, 2, 69–74.
- Gyurgyik László (2005): A határon túli magyarok számának alakulása az 1990-es években. Magyar Tudomány. 6, 2, 132–144.
- Haugen, Einar (1972): *The Ecology of Language*. Stanford University Press, Stanford
- Klopčič, Vera (1994): Pravice manjšin v evropskih dokumentih. In: Vencelj, Peter – Klemenčič, V. – Novak, L.: *Sonja uređili: Manjšine v prostoru Alpe-Jadnan*. Ljubljana. 105–110.
- Kogoj, Cornelia (1998): *Minderheiten und medien in Österreich – Beschreibung eines kommunikativen Mißverhältnisses*. Gesamtes Grundsatzreferat, Initiative Minderheiten
- Kolláth Anna (2009): *Beszámoló. A szórványkérdéssel kapcsolatos publikációk a Munkaügyi Központban*. Kézirat.
- Kolláth Anna (2003): A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Akadémiai, Budapest. 190–203.

- Kontra Miklós (1999): *Közérdekű nyelvészet*. Osiris, Budapest
- Lábadai Károly (2003): Nyelvtörvények, nyelvi jogok Horvátországban. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Akadémiai, Bp., 176–189.
- Stabej, Marko (2004): *Zakon o rabi slovenšine velja*. <http://24ur.com/novice/slovenija/zakon-o-rabi-slovenscine-velja.html>
- Szekerés Péter (2006): Az anyanyelv használatához való jog Horvátországban. Romániai Magyar Jogtudományi Közöny. IV, 2, 63–68.
- Szoták Szilvia (2009): A magyar nyelv helyzete Ausztriában. Korunk. III, 2, 22.
- Szoták Szilvia (2004): A burgenlandi magyarság nyelvi jogai. In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvésztés, nyelvjárvésztés, nyelvcsere*. Tinta, Budapest. 278–291.
- Trócsányi László (2006): Az anyanyelvhasználatához való jog a nemzetközi alkotmányokban. Romániai Magyar Jogtudományi Közöny. IV, 2, 7–1.
- Várady Tibor (2007): Kisebbségi jogok a volt Jugoszlávia utódállamaiban – megoldásképletek a koszovói krízis tükrében. http://www.balkancenter.hu/pdf/elemzes/varady_balkano7.pdf
- Vratuša, Anton (1996): A nemzeti kisebbségek, mint a nemzetek közötti együttműködés tényezői. In: Vugrinec, Jože – Takács Miklós (szerk.): *Együttműködés a határ mentén – Sodelovanje ob meji*. Murska Sobota, Szombathely, 95–101.

A NYELV SZIMBOLIKUS FUNKCIÓJA A SZLOVÁK ÁLLAMNYELVTÖRVÉNYBEN

Szabó Mihály Gizella

PhDr., Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem, Nyitra, Szlovákia
szmihalyg@stonline.sk

1. A nyelv köztudottan a kommunikáció elsődleges eszköze, egyúttal azonban valamely közösség tagjainak anyanyelve is, s ezáltal az adott közösség, nemzet egyik fontos ismertetőjegye, etnikai azonosító jegye. A nyelvnek tehát kommunikatív funkciója mellett az identitást szimbolizáló funkciója is van;¹ e két funkció viszonyát Szépe György így jellemzi: „A nyelvnek kétségtelenül legfontosabb funkciója a kommunikáció, vagyis az emberek közötti együttműködés segítése [...] Ennek alá van rendelve az identitást szimbolizáló funkciója a nyelvnek, amelyet általában egy adott nyelvi közösséggel kapcsolatban vesznek tekintetbe [...]” (Szépe, 2003, 10.).

E két funkciót azért emelem ki, mert fontos szerepet kapnak a nyelvhasználatot szabályozó törvényekben, illetve ezek indoklásában: a jogalkotók a törvény szükségessége mellett hol kommunikatív, hol pedig nemzetépítő vagy nemzet- és nyelvvédő szempontokkal érvelnek – vagy mindkettővel. Amint már idézett írásában Szépe György is említi, a *Hágai ajánlások* előkészítésekor például a szakértők tipikusan a többségi és a kisebbségi nyelvhasználat szimbolikus funkciójára koncentrálták figyelmüket.

¹ A nyelvtudomány a nyelv számos egyéb funkcióját különíti el, ezzel a kérdéssel azonban – mivel nem tartozik szorosan témánkhoz – nem foglalkozunk.

A szlovák államnyelvtörvényt,² illetve a módosítás indoklásait e tekintetben bizonyos kettősség jellemzi. A most (2009-ben) elfogadott változathoz készített indoklás szerint azért volt szükség a lassan tizenöt éve hatályban levő törvény módosítására, mert nem megfelelő a szlovák nyelv használata a nyilvános érintkezésben, és a törvényt nem tartják be „a szükséges mértékben”. A szlovák politikusok egyszerűbben fogalmazzák: azért kellett a törvényt módosítani, elsősorban újra bevezetni a bírságokat, mert Dél-Szlovákiában (azaz a magyarlakta falvakban) bizonyos hirdetőanyagokat, közleményeket nem tettek közzé államnyelven, azaz szlovákul is, ezáltal a csak szlovákul beszélő állampolgároknak sértült a tájékoztatáshoz való joguk.³ Az indoklásban azonban ez az elem csak marginálisan és jelzésszerűen jelenik meg, sokkal nagyobb terjedelemben foglalkoznak az előterjesztők a szlovák nyelv etnikai identifikáló és a társadalomban betöltött integratív funkciójával, valamint azzal, miért kötelessége a szlovák államnak és szerveinek az államnyelv védelme, az azzal való „törődést” előíró jogszabály megalkotása. Az indoklásban tehát nagyobb

² A Szlovák Köztársaság államnyelvééről szóló 1995. évi 270. számú törvény.

³ Többször nyilatkozta ezt például Marek Maďarič, a törvényt előkészítő kulturális tárca vezetője.

hangsúlyt kap a nemzeti önazonosságot megtestesítő nyelvnek a védelme, mint a beszélők védelme.

2. A törvénymódosítás indoklásában többek között az is olvasható, hogy „több fejlett jogrenddel rendelkező államban” léteznek nyelvtörvények, és a „nemzeti nyelvvel (államnyelvvél, hivatalos nyelvvel) való törődés az állam természetes kötelessége”. A továbbiakban az indoklás olyan európai uniós tagállamokat sorol fel, amelyekben létezik ún. államnyelvtörvény vagy az államnyelv használatát szabályozó külön jogszabály. Az államnyelvtörvény indoklásában példaként a következő országok szerepelnek: Írország, Finnország, Szlovénia, Franciaország, Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Magyarország.⁴

Ha témánk szempontjából megvizsgáljuk ezeket a nyelvtörvényeket, megállapíthatjuk, hogy egy részük esetében a nyelv kommunikatív funkciója a meghatározó: a törvény deklarált célja a nyilvános nyelvhasználati szinterek szabályozása, azaz annak meghatározása, melyik szintéren melyik nyelv használható, és/vagy melyik nyelvet kell használni kommunikációs eszközként. Ilyen például a finnországi nyelvtörvény, amely köztudottan a finn és a svéd használatát szabályozza, vagy az ír nyelvtörvény, amely a kisebbségben levő ír anyanyelvű beszélőknek nyújt törvényi

⁴ Írország: 32/2003. számú törvény a hivatalos nyelvről; Finnország: 2003.06.06/423 számú nyelvtörvény; Szlovénia: 384/2004 törvény a szlovén nyelv nyilvános használatáról; Franciaország: 94-605. törvény a francia nyelv használatáról; Észtország: nyelvtörvény (RT I 1995, 23, 334); Lettország: törvény a hivatalos nyelvről (1999); Litvánia: államnyelvtörvény, 1995 (No. I-779); Lengyelország: törvény a lengyel nyelvről (1999); Magyarország: 2001. évi XCVI. törvény a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvű közzétételéről.

garanciát ahhoz, hogy a hatóságokkal kommunikálva használhassák anyanyelvüket. Ezekben a törvényekben a cél az, hogy az állampolgárok számára anyanyelven biztosítsák a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést.

Míg az előbbi csoportban nem történik említés a nyelv (államnyelv) szimbolikus funkciójáról, a nyelvtörvények másik csoportjában ez a tartalmi elem hangsúlyosan szerepel. A magyarországi 2001. évi XCVI. törvény például így kezdődik: „A magyar nyelv nemzeti létezésünk legfontosabb megnyilatkozása, nemzeti hovatartozásunk kifejezője, a magyar kultúra és tudomány, illetve a tájékoztatás legfőbb hordozója. Ezért a magyar nyelv védelme, átörökítése az utódokra, nyelvi környezetünk épségének megóvása, egészséges alkalmazkodóképességének fenntartása a ma élő nemzedékek közös felelőssége.” Hasonló megfogalmazásokat olvashatunk a francia és még részletezőbben a lengyel nyelvtörvényben. A nyelvtörvények ez utóbbi csoportjába tartozik a szlovák államnyelvtörvény is, amelynek preambuluma így kezdődik: „A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa abból a tényből kiindulva, hogy a szlovák nyelv a szlovák nemzet egyediségét kifejező legfontosabb ismertetőjegy, kulturális örökségének legbecsesebb értéke, továbbá a Szlovák Köztársaság szuverenitásának kifejezője, állampolgárainak olyan egyetemes érintkezési eszköze, mely a Szlovák Köztársaság egész területén szavatolja szabadságukat, egyenlő jogukat és egyenlő méltóságukat, a következő törvényt alkotta: ...”

Az államnyelvtörvény elfogadása (és egyáltalán ilyen szövegű törvény elfogadása) a szlovák államjogi felfogás logikus következménye: az 1992-es parlamenti választások győztesei ki kívántak lépni a csehszlovák államszövetségből, és a jövőbeni államot a szlovákok

nemzeti államaként képzelték el. Ez a cél fogalmazódik meg a függetlenségi nyilatkozatban, majd pedig az Alkotmányban is: egyrészt a preambulumban, majd pedig közvetlenül a 6. szakaszban, amely a szlovák nyelvet határozza meg a Szlovák Köztársaság államnyelveként. A nemzetállami koncepció érvényesítése tehát azt jelentette, hogy a szlovák nemzeti jelképek és attribútumok – a himnusz, a címer és nem utolsósorban a nyelv – az állami jelképek és attribútumok rangjára emelkedtek (Kusý, 1998, 194). Az 1995-ben hivatalba lépett Mečiar-kormány programnyilatkozatában pedig a szlovák nemzeti érdekek érvényesülésének „fontos feltételeként” fogalmazódik meg az államnyelv védelme, amely az elfogandó államnyelvtörvény fő célja.

3. Az 1995-ben elfogadott államnyelvtörvény, a 2000 után tervezett módosításai és a most elfogadott módosítás a már idézett preambulumban szellemében a szlovák nyelvet a szlovák nemzet fő ismertetőjegyeként, az állami szuverenitás kifejezőjeként értelmezik, amely emiatt kommunikációs eszköz funkciójában is előnyt élvez más nyelvekkel szemben.

⁵ Az államnyelvtörvényt eddig négyszer módosították: az Alkotmánybíróság 260/1997 szám alatt kihirdetett határozatával a csak szlovák nyelvű állampolgári beadványokról rendelkező 3. § (5) bek. hatályát veszítette; az 1999. évi 5. sz. tv. értelmében újra lehetővé vált a kisebbségi nyelven oktató iskolákban az oktatási dokumentáció kétnyelvű vezetése; az 1999. évi 184. sz. tv. hatályon kívül helyezte a pénzbírságokról rendelkező 10. szakaszt; a 2007. évi 24. sz. tv. értelmében a különböző információs rendszerekben a szlovák mellett más nyelv is használható. Ez utóbbi esetben a cégbírósági nyilvántartás párhuzamos angol nyelvű változatának az engedélyezéséről volt szó. Amint látható, ezek a módosítások a kisebbségek szempontjából enyhítettek a törvényen, a 2004–2005-ben tervezett, de kormány szinten leállított módosítások viszont a mostanihoz hasonló szelleműek voltak.

Ez a gondolat, akárcsak a szlovák nyelv védelmének, ápolásának, a vele való törődésnek a fontossága, mindegyik törvénymódosítás indoklásában helyet kap, az érvrendszer egyes elemei azonban időközben módosultak, és hangsúlyeltolódásokra is sor került.

1995-ben a törvény céljait az előterjesztő kulturális minisztérium az alábbiakban jelölte meg: a.) A hivatalos nyelvről szóló 1990-es törvény (amely 1995-ben hatályos volt), az Alkotmány és az 1993–1994-ben elfogadott, a kisebbségi nyelvek használatát lehetővé tevő törvények⁶ közötti ellentmondásokat meg kell szüntetni. b.) A magánkézben levő és tipikusan „szlovákellenes” tömegkommunikációs eszközök szándékosan vagy hanyagságból rendszeresen megsértik a „szlovák nyelv törvényszerűségeit”. c.) A negyven évig tartó internacionalista nevelés és a szlovák nyelv ápolásának elhanyagolása, ezzel párhuzamosan Dél-Szlovákia vegyes lakosságú településeiben a magyar kulturális szövetségek és a magyar iskolák „agresszív tevékenysége” a szlovák nyelv tekintélyének visszaesését, a közhasználatból való kiszorulását eredményezte. „Mind ezek a körülmények a magyar nemzetiség nagylelkű állami támogatásával együtt a dél-szlovákiai szlovákok asszimilálásához, elmagyarosításához vezettek”.

A magyar nyelv elleni „védekezés” szükségessége indokként az egyes fejezetekben is megfogalmazódik, így például az oktatásról szóló részben az olvasható, hogy a szlovákiai magyar fiatalok „nem érvényesítik a szlovák nyelv elsajátításához való jogukat” (azaz nem

⁶ Szlovákia európai tanácsi belépésének feltétele volt, hogy jogszabályban rögzítsék a kisebbségi személyeknek az a jogát, hogy családi és utónevüket irataikban anyanyelvük szabályaival összhangban tüntessék fel, valamint, hogy tegyék lehetővé a kisebbségi helységnevek nyilvános használatát.

tanulnak meg jól szlovákul), a szlovákiai magyar iskolákban „irredenta tartalmú” magyarországi tankönyveket használnak, amelyeket a történelmi Magyarország iránti nosztalgia hat át stb. Az indoklás egy hosszabb lélegzetű történelmi áttekintést is nyújt, ebben az előterjesztő nagy terjedelemben foglalkozik a magyarosítással és a szlovákok sérelmeivel, amelyekért az államnyelvtörvénynek egyfajta elégtételt is kell nyújtania.

2000 után a „magyar” motívum teljesen eltűnik a hivatalos indoklásból, csak a szóbeli nyilatkozatokban utalnak a szlovák kormányparti politikusok a dél-szlovákiai szlovákok nyelvi jogainak a megsértésére (lásd a bevezetőt). A tervezett módosítások kapcsán az érvrendszer egyértelműen a nemzetközi vonatkozásokra fókuszál. Ez a szempont az 1995-ös indoklásban a kisebbségi nyelvekkel kapcsolatban jelenik meg: az előterjesztők szerint az államnyelvtörvény teljes mértékben tiszteletben tartja a kisebbségekhez tartozó személyek jogait és a Szlovák Köztársaságnak a nemzetközi egyezményekből következő kötelezettségeit. Az indoklás az alábbi dokumentumokat említi: az 1919-es saint-germain-en-laye-i kisebbségi szerződés, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet emberi dimenzióval foglalkozó koppenhágai utóatlalkozójának dokumentuma (32–34. szakasz) és az Európa Tanács kisebbségvédelmi keretegyezménye (14. szakasz).⁷

A mostani módosítás indoklásában a hangsúly egyértelműen arra helyeződött, hogy az államnyelv törvényi védelme legitim, Európában elfogadott, sőt a globalizáció időszakában egyre több állam választja ezt az utat.⁸

⁷ Szlovákia az államnyelvtörvény tárgyalásával egy időben ratifikálta a keretegyezményt.

⁸ A törvénymódosítás kiváltotta vitában a szlovák fél érvként a nemrégiben elfogadott svéd törvényt is

Mindez összhangban van azzal, ahogyan Szlovákia a nyelvhasználat szabályozását nemzetközi fórumokon interpretálja, azaz a szlovákiai szabályozás teljes mértékben megfelel a nemzetközi, ezen belül az európai normáknak. A parlament elé terjesztett szövegváltozatban egy új elem is megjelenik, az indoklás hivatkozik két UNESCO-egyezményre: „a Szlovák Köztársaság államnyelvével való gondoskodás összhangban van azzal az általános európai törekvéssel, hogy az egységes Európa mint többkultúrú és többnyelvű közösség fennmaradjon”, ezért a szlovák nyelv védelme mint feladat a szellemi kulturális örökség védelméről szóló egyezményből is következik; a nyelv a világörökség része és a kulturális sokszínűség fenntartásának az eszköze, ezért a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításáról szóló egyezmény egyik célja a nyelvek támogatása. Az indoklás konkrétan utal is a másodikként említett UNESCO-egyezmény I. cikk h) pontjára: „az államok arra vonatkozó szuverén jogának megerősítése, hogy fenn tartásuk, elfogadják és megvalósítsák azokat a politikákat és intézkedéseket, amelyeket megfelelően tartanak a területükön levő kulturális kifejezések sokszínűségének védelme és előmozdítása érdekében”. Az előterjesztők ezt a rendelkezést is annak alátámasztására idézik, hogy egy államnak szuverén joga a saját céljainak megfelelően szabályozni a nyelvhasználatot.

4. Az említett UNESCO-egyezményekre történő utalás alapján úgy tűnhet, hogy a szlovák nyelv pozícióját egyes kommunikációs színtereken más nyelv veszélyezteti, ho-

említi, holott az valóban csak néhány szakaszból áll, és a svéd nyelvet nem államnyelvként, hanem „fő” nyelvként határozza meg, említi a kisebbségi nyelveket és a sikek jelnyelvét is.

lott ennek jelenleg semmi jele sincsen. A nyelvi sokszínűség védelme kapcsán rendszerint a nagy nemzetközi nyelveknek, elsősorban az angolnak a kisebb nyelveket veszélyeztető térnyerésére gondolunk. Köztudott, hogy néhány nyugat- és észak-európai országban az angol kiszorítja a nemzeti nyelvet a felsőoktatásból, a tudományos életből, a gazdasági és üzleti szférából. Az új svéd nyelvtörvény éppen az angol nyelvi hatás elleni védekezés eszköze kíván lenni. A francia nyelvtörvény is hasonló célokat követ, s nemcsak az országon belül kívánja védeni a francia nyelvet az angol hatástól, hanem külföldön is erősíteni kívánja presztízsét.⁹ Az államnyelvtörvénynek nincs ilyen vonatkozása, bár az előkészítése során egyesek bírálták a szlovák nyelvbe újabban bekerülő, és főleg a média által használt angol szavakat és kifejezéseket.

A „külső” hatás elleni védelem szükségessége nem fogalmazódik meg sem a törvénymódosítás indoklásában, sem *A Szlovák Köztársaság államnyelvével való gondoskodás koncepciója* című dokumentumban, amelyre az indoklás tartalmilag támaszkodik, és amely a hivatalos nyelvpolitikai koncepciónak minősíthető.¹⁰ A koncepcióban csak a szlovák nyelv és a kisebbségi nyelvek viszonyáról esik szó – az Alkotmány és természetesen az államnyelvtörvény szellemében (bővebben: Szabó Mihály, 2002).

Az indoklásban burkoltan megfogalmazott veszély, hogy egyes magyarok településeken bizonyos szituációkban kizárólagos

volna a magyar nyelv használata, szintén nem valós. Tapasztalatból tudjuk, hogy éppen az ellenkezője igaz, legfeljebb az erősen magyar többségű falvakban fordul elő, hogy csak magyar nyelven hirdetnek, vagy csak magyar nyelvű plakátok jelennek meg. Marginális jellegük okán a csupán magyar nyelvű ügynézés vagy feliratok sem veszélyeztetnék azonban a szlovák nyelvet és a szlovák nyelv státuszát. A szlovák anyanyelvű állampolgárok nyelvi diszkriminációja valószínűleg szórványos jelenség,¹¹ viszont ennek az érvnek a felbukkanása a szlovák nyelvpolitikának egy fontos elemére irányítja rá a figyelmet. A szlovák állam a kisebbségektől elvárja a kétnyelvűséget és a szlovák nyelvnek bizonyos szituációkban való kizárólagos használatát, azt viszont diszkriminációnak tartja, ha a kisebbségekkel együtt élő szlovákoktól valaki az adott kisebbségi nyelv minimális szintű ismeretét várja el.¹² Tehát nemcsak a szlovák nyelv élvez

¹¹ A szlovák kormány a már említett 131/2001-es kormányhatározat alapján (államnyelvédelmi koncepció) 2006-ban tárgyalta a szlovák államnyelvtörvény végrehajtásáról. Az előterjesztésből az derül ki, hogy Dél-Szlovákiában előfordulnak a szlovák lakosságot diszkrimináló esetek. Az anyag az alábbi példákat említi: a helyi hangosbeszélőben csak magyar nyelven hirdetnek, ilyen jelzést kaptak Nagyszarváról (Dunaszerdahelyi járás) és Bodrogszentmáriáról (Töketerebesi járás); az emléktábla csak magyar nyelvű, például Alsócsitáron (Nyitrai járás); csak magyar nyelvű plakátokat helyeztek ki (Ógyalla, Martos – Komáromi járás, Rimaszombat). Ha ezek a „törvénytörések” tömegesen fordultak volna elő, nyilván valamilyen statisztikát közölt volna a jelentést készítő kulturális minisztérium, ilyen adatot azonban sehol sem közölnek.

¹² A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájában vállalt kötelezettségeket ellenőrző szakértői bizottság is megállapította (i. ellenőrzési ciklus), hogy Szlovákia nem teljesíti azt az általános elvárást, amely szerint a kisebbségi lakossággal együtt élő többségi lakoságnak is lehetővé kell tenni, sőt támogatni kell az adott kisebbségi nyelv elsajátítását.

előnyt a más nyelvekkel szemben, hanem a szlovák anyanyelvű beszélők is a más anyanyelvű (kisebbségi) beszélőkkel szemben.

5. Az államnyelvtörvény módosítása kapcsán egyes magyarországi politikusoktól elhangzott az a követelés, hogy vonják vissza a törvényt módosítást (esetleg az egész törvényt). Amint fentebb már volt róla szó, a törvény szervesen kapcsolódik az Alkotmányban is megfogalmazott nemzetállami (államnemzeti) koncepcióhoz, ezért a kisebbségvédelmi keretegységnek, illetve *A regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának* végrehajtásával kapcsolatos nemzetközi szakértői bírálatokat is rendre visszautasította Szlovákia (bővebben: Szabómihály, 2007). Az államnyelvtörvény történetét áttekintve megállapíthatjuk, hogy a törvény filozófiája változatlan maradt: bár egyes kommunikációs színterek nyelvhasználatát szabályozza, ennek során nem a nyelv kommunikatív, hanem a szimbolikus, nemzeti reprezentatív funkciója meghatározó, a jogalkotó a kommunikációs

helyzettől és a kommunikációs partnerektől függetlenül egyetlen kódot – a szlovák nyelvet, azon belül is a standard nyelvváltozatot – emel ki mint kötelezően használandót.

Látszik azonban, hogy az évek során jelentősen átalakultak az alkalmazott érvek, és az illetékesek számára fontos – legalábbis deklarációk szintjén – az európai uniós tagállamokban alkalmazott megoldásokhoz való igazodás. Tudjuk azonban, hogy az uniónak nincs egységes nyelvpolitikája sem az autochton, sem pedig a bevándorolt kisebbségek nyelvvel kapcsolatban, az egyes tagállamok gyakorlata egészen eltérő lehet. Fontos volna hát, ha kialakulna egy olyan egységes európai uniós kisebbségi nyelvpolitika, amely nem a nemzetállamok céljait, hanem a többségi és a kisebbségi nyelvet (nyelveket) beszélők egyeztetett kommunikációs igényeit tartaná szem előtt.

Kulcsszavak: *Szlovákia, államnyelvtörvény módosítása, a nyelv kommunikatív és szimbolikus funkciója*

IRODALOM

- Kusý, Miroslav (1998): *Stav ľudských a menšinových práv na Slovensku. Čo s našimi Maďarmi*. Kalligram, Bratislava, 184–211.
- Szabómihály Gizella (2002): A szlovákiai kisebbségek nyelvi jogai és a kisebbségi nyelvhasználat színterei, különös tekintettel a magyar közösségre. In: Lanstyák István – Szabómihály Gizella: *Magyar nyelvtervezés Szlovákiában. Tanulmányok és dokumentumok*. Kalligram, Pozsony, 19–40.

- Szabómihály Gizella (2007): A szlovákiai kisebbségi nyelvi jogok és nyelvpolitika a releváns nemzetközi dokumentumok tükrében. In: Bodó Barna (szerk.): *Nyelvi jogok és nyelvpolitika*. Szórvány Alapítvány, Temesvár, 45–68.
- Szépe György (2003): Bevezető gondolatok a kelet-közép-európai nyelvi jogok vizsgálata elé. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Akadémiai, Budapest, 7–12.

A SZLOVÁK ÉS A MAGYAR NYELV STÁTUSA A DÉL-SZLOVÁKIAI KÉTNYELVŰSÉG GYAKORLATÁBAN

Szarka László

CSc, tudományos főmunkatárs, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet;
dékán, Selye János Egyetem, Révkomárom
laszloszarka@gmail.com

1. Dél-Szlovákia, az összetett régió

A szlovákiai magyar nemzeti kisebbségi közösség a Magyarország és Szlovákia közt húzódó közel 700 kilométer hosszú államhatár és a 20. század folyamán folyamatosan változó magyar–szlovák nyelvhatár között valódi határmenti kisebbségként jött létre 1918–1920 között, és létezik immár ötödik-hatodik generációjában. Szülőföldje a sokszor és sokféleképpen meghatározott „Felvidék”. A kifejezés legújabbkori szlovákiai magyar belső értelmezése éppen ezt az állam- és nyelvhatárok közötti, etnikailag egyre vegyesebb és összetettebb, kétnyelvű sávot jelöli.

A szlovákiai regionális kutatások a mesterséges – politikai szempontokat előtérbe helyező – 1996. évi közigazgatási felosztás helyett Szlovákia tizenhat természetes régióját tekintik kiindulópontnak. Közülük az alábbi hat természeti-történeti tájegység alkotja a „déli régiót”: 1. Dunamellék–Alsó-Vágmellék, 2. Alsó-Nyitra, 3. Bars, 4. Nógrád-Gömör-

Kishont, Kassa-Abaúj, 6. Zemplén.¹ A szlovákiai magyar népesség belső tájtörténeti tagolódása szerint Liszka József néprajzi szempontok alapján három nagy régióra (Kisalföld, Palócföld és a mai kelet-szlovákiai magyarlaktar rész), illetve hét nagyobb tájegységre osztotta a felvidéki magyarok által lakott területeket. Ezek a Csallóköz és a Mátyusföld, az önmegjelölés hiányában Liszka által „Vág és Garam köze” névvel jelölt egykori Esztergom és Bars megyei részek, a Zobor-vidék, Palócföld, Ungvidék és a Felső-Bodrogló (Liszka, 2002).

Szlovákia közigazgatási beosztása

Szlovákia a két világháború közötti első Csehszlovák Köztársaságban és a csehszlovák pártállami időszakban is hiábavalóan kereste az országrész gazdasági, politikai, etnikai érdekeinek összehangolását szolgáló, ideális közigazgatási felosztását.² A kommunizmus évtizedeiben a nyugati-, közép- és kelet-szlovákiai kerületeken belül kezelhetetlenek voltak a főváros és a vidék ellentmondásai, illetve az északi és déli elmaradott térségek gondjai.

¹ A szlovák regionális kutatások eredményeit, Pažitný Peter és munkatársai tanulmányának magyar nyelvű változatát lásd Fazekas József és Hunčík Péter összefoglaló jelentésében (2006, 295–348.)

² A szlovákiai közigazgatás alakulásáról lásd Kocsis Károly (1995) és Horváth Gyula (2005) írásait.